

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง " การรับสารนิเทศทางการเกษตรของเกษตรกรหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัด ภาคตะวันออกของประเทศไทย " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับสารนิเทศทางการเกษตรในด้านเนื้อหา วิธีการรับสารนิเทศ ปัญหาอุปสรรคในการรับสารนิเทศและการนำไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกรหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร ระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัด ภาคตะวันออกคือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

การวิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. เนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรที่เกษตรกรได้รับในระดับมากคือ ด้านการผลิตทางการเกษตร และนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ
2. เกษตรกรส่วนใหญ่รับสารนิเทศทางการเกษตรจากการฟังมากกว่าวิธีอื่น ๆ
3. ปัญหาในการรับสารนิเทศทางการเกษตรของเกษตรกร ในหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร อยู่ในระดับมาก

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรจากหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร ระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัดภาคตะวันออก จำนวน 282 คน ปรากฏว่า สามารถสัมภาษณ์ได้ครบตามจำนวนดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 100.00

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนตัวของเกษตรกร

จากจำนวนของเกษตรกรทั้งหมด 282 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย 180 คน (ร้อยละ 63.80) เพศหญิง 102 คน (ร้อยละ 36.20) เกษตรกรจำนวนสูงสุด 88 คน (ร้อยละ 31.10) มีอายุอยู่ในช่วง 40-49 ปี จำนวนรองลงมา 70 คน (ร้อยละ 24.90) มีอายุอยู่ในช่วง 50-59 ปี และ 60-69 ปี มี 53 คน (ร้อยละ 18.70)ตามลำดับ เกษตรกร

จำนวนน้อยที่สุดมีอายุอยู่ในช่วง 20-29 ปี มี 6 คน (ร้อยละ 2.20) เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาจำนวน 250 คน (ร้อยละ 88.70) จำนวนรองลงมาจบระดับมัธยมศึกษาจำนวน 23 คน (ร้อยละ 8.10) ระดับอาชีวศึกษา 1 คน (ร้อยละ 0.40) ส่วนระดับอื่น ๆ 8 คน (ร้อยละ 2.80) ได้แก่ประกาศนียบัตรการศึกษา และปริญญาตรี

ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 177 คน (ร้อยละ 62.80) เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรการเกษตร 156 คน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร (53 คน) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (47 คน) กลุ่มสหกรณ์การเกษตร (31 คน) กลุ่มเกษตรกรทานา (12 คน) กลุ่มยาง (9 คน) กลุ่มประมง (2 คน) และกลุ่มปรับปรุงคุณภาพมังคุด (2 คน) นอกจากนี้เป็นกลุ่มสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (14 คน) สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ (3 คน) และสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข (4 คน) ส่วนเกษตรกรจำนวน 105 คน (ร้อยละ 37.20) ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ

เกษตรกรส่วนใหญ่จำนวน 219 คน (ร้อยละ 77.60) ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใด ๆ มีเกษตรกรดำรงตำแหน่งทางสังคมจำนวน 63 คน (ร้อยละ 22.40) จำนวนสูงสุดเท่ากันดำรงตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านและกรรมการศึกษา (18 คน) รองลงมาจำนวนเท่ากันคือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (7 คน) และกรรมการสภาตำบล (6 คน)

เกษตรกรจำนวนสูงสุดเกือบครึ่ง 140 คน (ร้อยละ 49.60) มีอาชีพหลักทางการเกษตรคือทำสวนผลไม้ซึ่ง ได้แก่ ทำสวนทุเรียน (53 คน) สวนเงาะ (36 คน) สวนมะม่วง (35 คน) สวนมะพร้าว (14 คน) และสวนมังคุด (2 คน) จำนวนรองลงมาทำอาชีพทานา 52 คน (ร้อยละ 18.40) และทำอาชีพทำสวนยาง 31 คน (ร้อยละ 11.00)

2. วิธีการรับสารนิเทศทางการเกษตร

เกษตรกรทุกคนมีวิธีการรับสารนิเทศทางการเกษตร 4 วิธีคือ จากการฟัง การดู การอ่าน และการสนทนา แต่ละวิธีเกษตรกรใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ดังนี้

การรับสารนิเทศในระดับมากที่สุด เกษตรกรส่วนใหญ่จำนวน 158 คน (ร้อยละ 56.00) รับสารนิเทศจากการดูโทรทัศน์ จำนวนรองลงมาตามลำดับรับจากการสนทนาโดยการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน, ญาติ จำนวน 92 คน (ร้อยละ 32.60) และรับจากการฟังจากหอกระจายข่าวสารประจำตำบล จำนวน 64 คน (ร้อยละ 22.60)

การรับสารนิเทศในระดับมาก พบว่า เกษตรกรจำนวนสูงสุด 110 คน (ร้อยละ 39.00) รับจากการสนทนาโดยการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน, ญาติ จำนวนรองลงมา รับจากการสนทนาโดยการเยี่ยมเยียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร 98 คน (ร้อยละ 34.80) และรับจากการฟังวิทยุ จากการดูโทรทัศน์ และการสาธิต จำนวนเท่ากัน 82 คน (ร้อยละ 29.10)

การรับสารนิเทศในระดับปานกลางพบว่า เกษตรกรจำนวนสูงสุด 110 คน (ร้อยละ 39.00) รับจากการอ่านเอกสารเผยแพร่ เช่น จุลสาร จดหมายข่าว และแผ่นพับ จำนวนรองลงมาตามลำดับ รับจากการอ่านหนังสือพิมพ์ 103 คน (ร้อยละ 36.50) และรับจากการฟังอบรมวิชาชีพ 99 คน (ร้อยละ 35.10) รับจากการฟังวิทยุกระจายเสียงและการดูการสาธิต จำนวนเท่ากัน 97 คน (ร้อยละ 34.40) รับจากการดูใบปลิวและการอ่านวารสาร จำนวนเท่ากัน 96 คน (ร้อยละ 34.00) และฟังจากหอกระจายข่าวสารประจำตำบล จำนวนใกล้เคียงกัน 95 คน (ร้อยละ 33.70)

การรับสารนิเทศในระดับน้อย พบว่า จำนวนสูงสุดอ่านจากรายงาน 117 คน (ร้อยละ 41.50) ดูจากนิทรรศการจำนวน 104 คน (ร้อยละ 36.90) และจำนวนใกล้เคียงกันดูจากการประกวด 103 คน (ร้อยละ 36.60) และจากการสนทนาโดยการติดต่อที่สำนักงานทางเกษตรจำนวน 94 คน (ร้อยละ 33.30)

การรับสารนิเทศในระดับน้อยสุด พบว่า จำนวนสูงสุดดูจากใบปลิว 86 คน (ร้อยละ 30.50) จำนวนรองลงมาดูจากการประกวด 74 คน (ร้อยละ 26.20) และจำนวนใกล้เคียงกันอ่านจากรายงาน 73 คน (ร้อยละ 25.90)

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของวิธีการรับจากสื่อแต่ละประเภท พบว่า เกษตรกรมีวิธีการรับสารนิเทศทางการเกษตรในระดับมาก จากสื่อ 3 ประเภท คือ การดูโทรทัศน์ ($\bar{X}=4.36$) จากการสนทนาโดยการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน, ญาติ ($\bar{X}=3.94$) และการเยี่ยมเยียนเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร ($\bar{X}=3.63$)

เกษตรกรรับสารนิเทศในระดับปานกลาง จากสื่อ 12 ประเภท คือ การฟังจากหอกระจายข่าวสารประจำตำบล ($\bar{X}=3.46$) การฟังวิทยุกระจายเสียง ($\bar{X}=3.34$) การอ่านหนังสือพิมพ์ ($\bar{X}=3.24$) การสนทนาจากคำแนะนำของพนักงานขายสินค้าเกษตร ($\bar{X}=3.14$) การดูจากการสาธิต ($\bar{X}=3.08$) การอ่านหนังสือและเอกสารเผยแพร่ เช่น จุลสาร จดหมาย

ข่าวและแผ่นพับ ($\bar{X}=2.96$ เท่ากัน) การสนทนาจากการประชุมสัมมนา ($\bar{X}=2.87$) การฟังการอบรมวิชาชีพ ($\bar{X}=2.80$) การสนทนาโดยการติดต่อที่สำนักงานเกษตร ($\bar{X}=2.75$) การฟังการบรรยายทางวิชาการ ($\bar{X}=2.71$) และการอ่านวารสาร ($\bar{X}=2.66$)

ในระดับน้อย จากสื่อ 5 ประเภท คือ การดูโดยไปทัศนศึกษา ($\bar{X}=2.49$) การดูจากนิทรรศการ ($\bar{X}=2.36$) การดูจากโปสเตอร์ ($\bar{X}=2.28$) การอ่านวารสาร ($\bar{X}=2.26$) และการดูการประกวด ($\bar{X}=2.23$)

อนึ่งไม่มีเกษตรกรรับสารนิเทศทางการเกษตรจากสื่อประเภทต่าง ๆ ในระดับน้อยที่สุด

จากผลการวิจัยดังกล่าว เมื่อพิจารณาจำนวนเกษตรกรที่ใช้สื่อแต่ละประเภทพบว่า เกษตรกรจำนวนสูงสุด 158 คน (ร้อยละ 56.00) รับสารนิเทศในระดับมากที่สุดจากการดูโทรทัศน์ (ตารางที่ 8) ผลการวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ดาวร เติยร (2521) และสมควร กวียะ (2528) ว่าเกษตรกรรับสารนิเทศทางการเกษตรจากการฟังวิทยุมากที่สุด และใช้โทรทัศน์น้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันการโทรคมนาคมสื่อสารมีความทันสมัยสามารถส่งสัญญาณภาพและเสียงไปตามที่ต่าง ๆ ได้ดี และมีรายการทางการเกษตรที่น่าสนใจหลายรายการ ซึ่งทำให้ผู้รับสารนิเทศมีความสนใจมากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เพราะภาพที่ปรากฏนั้นดูแล้วเข้าใจและนำไปปฏิบัติจริงได้ รวมถึงราคาเครื่องรับโทรทัศน์มีราคาไม่แพงนัก จึงเป็นสื่อที่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษาให้ความสนใจมาก

จากผลการวิจัยดังกล่าว เกษตรกรจึงรับสารนิเทศทางการเกษตรมากที่สุดจากการดูโทรทัศน์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2 ที่ว่า "เกษตรกรส่วนใหญ่รับสารนิเทศทางการเกษตรจากการฟังมากกว่าวิธีอื่น ๆ" อาจเป็นเพราะเหตุผลดังกล่าวข้างต้น และนอกจากนี้เกษตรกรในเขตนี้มียาไรต์สูงเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่น เนื่องจากเขตนี้เป็นเขตพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard)

นอกจากนี้เกษตรกรจำนวน 92 คน (ร้อยละ 32.60) รับสารนิเทศในระดับมากที่สุดเช่นกันจากการสนทนาจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน, ญาติซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรรณ บัวทวน (2514) วีรวรรณ กาญจนรังสี (2520) และ Castillo (1977) พบว่า แหล่งการรับสารนิเทศทางการเกษตรที่สำคัญที่สุดมาจากเพื่อนบ้านและญาติ อาจเป็นเพราะเกษตรกรส่วนมากจบประถมศึกษา และมีอายุอยู่ในช่วง 40-49 ปี รองลงมา

ช่วงอายุ 50-59 ปีซึ่งเป็นผู้สูงอายุ และส่วนใหญ่มักเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคมตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ดังนั้นการสนทนาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน, ญาติ จึงเป็นการสื่อสารที่สะดวกและใกล้ชิดกับผู้สื่อสารซึ่งมีพื้นฐานประสบการณ์ความรู้คล้ายคลึงและใกล้เคียงกัน จึงทำให้เข้าใจกันได้ดี การสื่อสารจะได้ผลต้องเริ่มต้นด้วยบรรยากาศแห่งความเชื่อถือ ไว้วางใจ และเต็มใจรับฟังข่าวสารนั้นตลอดจนมีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม

3. เนื้อหาสารนิเทศที่ได้รับและการนำไปใช้ประโยชน์

โดยเฉลี่ยเกษตรกรที่ได้รับเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตร 3 หัวข้อใหญ่ในระดับเดียวกันคือระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านคหกรรมศาสตร์ ($\bar{X}=3.31$) ด้านการผลิตทางการเกษตร ($\bar{X}=3.20$) และด้านการจัดการ ($\bar{X}=3.01$) การนำเนื้อหาสารนิเทศทั้ง 3 หัวข้อไปใช้ประโยชน์พบว่า สารนิเทศด้านคหกรรมศาสตร์ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 54.80) ได้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สารนิเทศด้านการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรจำนวนจำนวนสูงสุด (ร้อยละ 32.10) ได้นำไปใช้ประโยชน์เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพ สารนิเทศด้านการจัดการ เกษตรกรจำนวนสูงสุด (ร้อยละ 27.60) ได้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (ตารางที่ 9)

สารนิเทศทางการเกษตรทั้ง 3 หัวข้อใหญ่แต่ละหัวข้อสามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อย่อยดังนี้

3.1 เนื้อหาสารนิเทศด้านคหกรรมศาสตร์ เกษตรกรได้รับในระดับมาก 1 เรื่อง คือ วิธีการใหม่ๆ ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ($\bar{X}=3.63$) นอกจากนี้เกษตรกรได้รับในระดับปานกลางทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่ หลักการถนอมผลผลิตที่ได้จากพืช ($\bar{X}=3.50$) การรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่ถูกต้อง และการดูแลรักษาบ้านที่อยู่อาศัยให้ถูกหลักอนามัย ($\bar{X}=3.33$) การเก็บรักษาและสงวนคุณภาพของอาหาร ($\bar{X}=3.30$) หลักการถนอมผลผลิตที่ได้จากสัตว์และการปฐมพยาบาลขั้นต้น ($\bar{X}=3.21$) การประดิษฐ์ของจากวัสดุเหลือใช้จากผลผลิตเกษตร ($\bar{X}=3.15$) และการวางแผนครอบครัว ($\bar{X}=3.14$)

ส่วนการนำเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านคหกรรมศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ 2 ด้านพบว่าในการใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ เกษตรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 2 เรื่อง ได้แก่ หลักการถนอมผลผลิตที่ได้รับจากพืช และวิธีการใหม่ๆ ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ในการนำไปใช้ประโยชน์เพื่ออาชีพในชีวิตประจำวัน เกษตรกรจำนวนสูงสุดของแต่ละเนื้อหาสาระนิเทศ 7 เรื่องได้แก่ การวางแผนครอบครัว การดูแลรักษาบ้านที่อยู่อาศัยถูกหลักอนามัย การปฐมพยาบาลขั้นต้น การรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่ถูกต้อง การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้จากผลิตผลเกษตร การเก็บรักษาและสงวนคุณภาพประโยชน์ของอาหาร และหลักการถนอมผลิตผลที่ได้จากสัตว์ อนึ่งไม่มีเนื้อหาทางด้านคหกรรมศาสตร์ เรื่องใดที่มีเกษตรกรจำนวนสูงสุด นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการช่วยในการประกอบอาชีพใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบการและใช้ปรับปรุงผลผลิตเลย

ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ เพื่อนำไปพบปะพูดคุยเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อื่น ทำให้กระตือรือร้นในแนววิชาชีพทางการเกษตร เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรได้รับเนื้อหาสาระนิเทศทางการเกษตร ด้านคหกรรมศาสตร์ เรื่องวิธีการใหม่ ๆ ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในระดับมากเพียงเรื่องเดียว และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนรายได้ นอกจากนี้เกษตรกรได้รับเนื้อหาสาระนิเทศด้านนี้ในเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การวางแผนครอบครัว 217 คน (ร้อยละ 77.00) การดูแลรักษาบ้านที่อยู่อาศัยถูกหลักอนามัย 212 คน (ร้อยละ 78.20) การปฐมพยาบาลขั้นต้น 206 คน (ร้อยละ 73.00) การรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารถูกต้อง 201 คน (ร้อยละ 71.30) และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้จากผลิตผลเกษตร 153 คน (ร้อยละ 54.30) จึงเป็นเนื้อหาสาระนิเทศทางการเกษตรด้านคหกรรมศาสตร์ที่น่าสนใจในการเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรต่อไป

3.2 เนื้อหาด้านการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรได้รับในระดับมาก 3 เรื่อง คือ วิธีการใช้ปุ๋ยเคมี ($\bar{X}=3.66$) การป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญ ($\bar{X}=3.59$) และการบำรุงรักษาดินให้เหมาะแก่การปลูกพืช ($\bar{X}=3.54$) ในระดับปานกลาง 10 เรื่องได้แก่วิธีการทำและใช้ปุ๋ยหมัก ($\bar{X}=3.39$) หลักและวิธีการขยายพันธุ์พืช ($\bar{X}=3.28$) การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไปพร้อมกันเนื้อที่เดียวกัน ($\bar{X}=3.26$) หลักการปรับปรุงและบำรุงพันธุ์พืช ($\bar{X}=3.22$) การดูแลรักษาเครื่องมือทุ่นแรงที่ใช้ในไร่นา ($\bar{X}=3.09$) การชลประทานเพื่อการเกษตร ($\bar{X}=2.96$) การทำเชื้อเห็ดและการเพาะเห็ด ($\bar{X}=2.91$) โรคระบาดที่สำคัญในสัตว์และการป้องกันรักษาโรค ($\bar{X}=2.91$) หลักการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป ($\bar{X}=2.88$) และอาหารและวิธีการให้อาหารสัตว์ ($\bar{X}=2.87$)

ส่วนการนำเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านการผลิตทางการเกษตร ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน พบว่า ในการใช้ประโยชน์เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรจำนวนสูงสุดของแต่ละเนื้อหาสารนิเทศ 7 เรื่องได้แก่ การบำรุงรักษาดินให้เหมาะแก่การปลูกพืช วิธีการทำและใช้ปุ๋ยหมัก การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญ วิธีการใช้ปุ๋ยเคมี การชลประทานเพื่อการเกษตร การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไปพร้อมกันในเรื่องที่เดียวกัน และหลักและวิธีการขยายพันธุ์พืช

ในการใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มทุนรายได้เกษตรกรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 1 เรื่อง คือ การทำเชื้อเห็ดและการเพาะเห็ด

ในการใช้ประโยชน์เพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน เกษตรกรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 4 เรื่อง ได้แก่ การดูแลรักษาเครื่องมือทุ่นแรงที่ใช้ในไร่นา โรคระบาดที่สำคัญในสัตว์ และการป้องกันรักษาโรค อาหารและวิธีการให้อาหารสัตว์ และหลักการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป

ในการใช้ประโยชน์เพื่อปรับปรุงผลผลิต เกษตรกรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 1 เรื่อง คือ หลักการปรับปรุงและบำรุงพันธุ์พืช อนึ่งไม่มีเนื้อหาทางการผลิตทางการเกษตรเรื่องใด ที่มีเกษตรกรกรจำนวนสูงสุดนำไปใช้ประโยชน์เพื่อประกอบการตัดสินใจในการประกอบการนี้เลย

ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ เพื่อเป็นการเพิ่มทุนความรู้ นำไปพบปะพูดคุยเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อื่น เพื่อช่วยเหลือตนเองในขั้นแรกเมื่อประสบปัญหา เพื่อรู้การเปลี่ยนแปลงของเกษตรแผนใหม่ว่าควรไปในทางใด และทำกิจกรรมหรือรับงานแนวอาชีพทางด้านการเกษตร

เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรได้รับเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านการผลิตทางการเกษตรในระดับปานกลางและมีจำนวนเกษตรกรสูงสุดที่นำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ วิธีการทำและใช้ปุ๋ยหมัก 115 คน (ร้อยละ 40.80) นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพ การดูแลรักษาเครื่องมือทุ่นแรงที่ใช้ในไร่นา 111 คน (ร้อยละ 39.40) นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตรประจำวัน และการชลประทานเพื่อการเกษตร 106 คน (ร้อยละ 37.60) นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบอาชีพ จึงเป็นเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านการผลิตทางการเกษตรที่ควรให้ความสำคัญในการเผยแพร่สารนิเทศเพิ่มมากขึ้นด้วย

3.3 เนื้อหาสารนิเทศด้านการจัดการ เกษตรกรได้รับในระดับมาก 2 เรื่อง ได้แก่ มาตรฐานและคุณภาพของผลิตผล ($\bar{X}=3.55$) และการกำหนดราคาและการเคลื่อนไหวราคาของสินค้าการเกษตร ($\bar{X}=3.51$) ในระดับปานกลาง 13 เรื่อง ได้แก่หลักและวิธีจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร ($\bar{X}=3.41$) การบรรจุและเก็บรักษามลผลิตเกษตร ($\bar{X}=3.37$) แหล่งเงินทุนเพื่อการเกษตรและวิธีกู้ยืม ($\bar{X}=3.33$) การลงทุนและการหาเงินทุนหมุนเวียน ($\bar{X}=3.27$) หลักการตัดสินใจในการผลิต ผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้า ($\bar{X}=3.22$) วิธิตำเนินการผลิตเพื่อการค้า ($\bar{X}=3.22$) วิธีหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิต ($\bar{X}=3.15$) วิธีการขนส่งสินค้าเกษตรกรรม ($\bar{X}=3.01$) กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน ($\bar{X}=2.92$) พระราชบัญญัติวัตถุมีพิษหรือการใช้ยาฆ่าแมลง ($\bar{X}=2.78$) กฎหมายชลประทาน ($\bar{X}=2.57$) พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ ($\bar{X}=2.54$) และพระราชบัญญัติกักกันพืช ($\bar{X}=2.54$) ในระดับน้อย 2 เรื่อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการควบคุมโรคภัยสัตว์ ($\bar{X}=2.40$) และพระราชบัญญัติการฆ่าสัตว์ ($\bar{X}=2.36$)

ส่วนการนำเนื้อหาสารนิเทศด้านการจัดการไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน พบว่าในการใช้ประโยชน์เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพ เกษตรกรจำนวนสูงสุดของแต่ละเนื้อหาใช้สารนิเทศ 3 เรื่อง ได้แก่ มาตรฐานและคุณภาพของผลิตผล การกำหนดราคาและการเคลื่อนไหวราคาของสินค้าการเกษตร และการบรรจุและเก็บรักษามลผลิต

ในการใช้ประโยชน์เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบการ เกษตรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศมี 5 เรื่อง ได้แก่ แหล่งเงินทุนเพื่อการเกษตรและวิธีกู้ยืม การลงทุนและการหาเงินทุนหมุนเวียน หลักและวิธีจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร หลักการตัดสินใจในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้า และวิธีดำเนินการผลิตเพื่อการค้า

ในการใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มทุนรายได้ เกษตรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 1 เรื่องคือ วิธีการหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิต

ในการใช้ประโยชน์เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เกษตรกรจำนวนสูงสุดใช้สารนิเทศ 8 เรื่อง ได้แก่ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์และพระราชบัญญัติการฆ่าสัตว์ พระราชบัญญัติการควบคุมโรคภัยสัตว์ พระราชบัญญัติกักกันพืช กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน กฎหมายชลประทาน พระราชบัญญัติวัตถุมีพิษหรือการใช้ยาฆ่าแมลง และวิธีการขนส่งสินค้าเกษตรกรรม อนึ่งไม่มีเนื้อหาทางการจัดการเรื่องใดที่เกษตรกรจำนวนสูงสุดนำไปใช้ประโยชน์เพื่อปรับปรุงผลผลิต

ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ เพื่อเป็นการเพิ่มทุนความรู้ เพื่อเข้าใจสถานการณ์และภาวะแหล่งเงินทุน เงินกู้ การตลาด นำไปพบปะพูดคุยเพื่อเผยแพร่

ความรู้ให้ผู้อื่น ท้าให้มีแนวคิดกว้างขวางมองสู่ทางในการประกอบอาชีพ เพื่อรู้การเปลี่ยนแปลงของการเกษตรแผนใหม่ที่ควรไปในทางใด เพื่อช่วยเหลือตนเองในขั้นแรกเมื่อประสบปัญหาและนำไปพบปะพูดคุยเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อื่น และไม่ระบุเหตุผล

เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรได้รับเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านการจัดการในระดับปานกลาง และส่วนใหญ่ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้ พระราชบัญญัติโรครณะบาดสัตว์ 148 คน (ร้อยละ 52.40) ได้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน แห่ส่งเงินกู้เพื่อการเกษตรและวิธีไถยืม 142 คน (ร้อยละ 50.40) และการลงทุนและการหาเงินหมุนเวียน 139 คน (ร้อยละ 49.30) นำไปใช้ประโยชน์เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบการและรับสารนิเทศด้านนี้ในระดับน้อย 2 เรื่อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการฆ่าสัตว์ 148 คน (ร้อยละ 52.40) และพระราชบัญญัติการควบคุมโยกย้ายสัตว์ 144 คน (ร้อยละ 51.10) ซึ่งนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั้งสองเรื่อง เนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรด้านการจัดการดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเนื้อหาที่ควรสนใจในการเผยแพร่เพิ่มเติมให้แก่เกษตรกรมากขึ้น

เมื่อสรุปค่าเฉลี่ยการรับสารนิเทศทางการเกษตร 3 ด้านพบว่า สารนิเทศด้านการผลิตเพื่อการเกษตร ค่าตอบจํานวนสูงสุด คือนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ 1175 คำตอบ (ร้อยละ 32.10) ส่วนสารนิเทศด้านการจัดการและด้านคหกรรมศาสตร์ คำตอบสูงสุด คือการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จํานวน 1325 คำตอบ และ 1391 คำตอบ คิดเป็นร้อยละ 27.60 และ 54.80 ตามลำดับ

ดังนั้นตามสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า "เนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตรที่เกษตรกรได้รับในระดับมาก คือด้านการผลิตทางการเกษตร และนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ" ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานเป็นบางส่วนกล่าวคือ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานในเรื่องเนื้อหาสารนิเทศที่เกษตรกรได้รับในระดับมาก คือ ด้านการผลิตทางการเกษตรนั้นจากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรได้รับสารนิเทศด้านการผลิตทางการเกษตร ในระดับปานกลาง และยังพบว่า ค่าเฉลี่ยการรับสารนิเทศด้านคหกรรมศาสตร์ มีค่าสูงกว่าด้านการผลิตทางการเกษตร แม้ว่าการรับจะอยู่ในระดับเดียวกัน คือระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร (ตารางที่ 5) และยังมี การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมตัวเป็นสถาบันเกษตรกรต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร พิจารณาจากกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรดัง

กล่าว ในเขตนี้มีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหลายกลุ่มที่มีผลงานดีเด่นได้แก่ กลุ่มแม่บ้านนพเก้าสามัคคี อำเภอแก่ง จังหวัด ระยอง, กลุ่มสตรีทอเสื่อกก อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี, กลุ่มแม่บ้าน ทาผ้าปลา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ดังนั้นสารนิเทศที่เกษตรกรได้รับจึงรับทาง ด้านคหกรรมมากกว่าด้านการผลิตทางการเกษตร (ตารางที่ 12)

ส่วนผลการวิจัยที่สอดคล้องกับสมมติฐาน คือ การนําสารนิเทศด้านการผลิตทางการ วิชาชีพประโยชน์ในการประกอบอาชีพ กล่าวคือหัวข้อย่อยของเนื้อหาสารนิเทศด้านการผลิตทาง การเกษตรที่เกษตรกรได้รับในระดับมาก มี 3 เรื่องคือ วิธีการขังนุ้ยเคมี ($\bar{X}=3.66$) การ ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญ ($\bar{X}=3.59$) และการบำรุงรักษาดินให้เหมาะแก่การปลูกพืช ($\bar{X}=3.54$) ส่วนเนื้อหาในด้านนี้ที่เกษตรกรจำนวนสูงสุดนํามาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งมี 7 เรื่องจาก 13 เรื่อง คือ การบำรุงรักษาดินให้เหมาะแก่การปลูกพืช วิธีการทาและขัง นุ้ยหมัก การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญ วิธีการขังนุ้ยเคมี การชลประทานเพื่อการเกษตร การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไปพร้อมกันบนเนื้อที่เดียวกัน และหลักและวิธีการขยายพันธุ์พืช ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรจำนวนเกือบครึ่งหนึ่ง 140 คน (ร้อยละ 49.60) มีอาชีพหลักทางการ เกษตรคือทาสวนผลไม้จึงต้องการสารนิเทศเหล่านี้ในการประกอบอาชีพเพื่อดูแลผลผลิตในสวน ของตน และกิจกรรมหลักข้อหนึ่งในการดำเนินงานส่งเสริมหมู่บ้านส่งเสริมการเกษตร คือ กิจกรรมการปลูกไม้ผลยืนต้น และพืชสวน ซึ่งเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรจะให้คำแนะนำเกษตรกร ผู้ประกอบอาชีพดังกล่าว (ตารางที่ 9) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสารนิเทศด้านการผลิตทางการ เกษตรได้รับในระดับปานกลาง และเกษตรกรจำนวนสูงสุดได้นํามาใช้ประโยชน์ เพื่อช่วยใน การประกอบอาชีพ

4. ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศ

เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรจาก การฟัง การดู การอ่าน และการสนทนา พบว่าโดยเฉลี่ยเกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการรับ สารนิเทศทางการเกษตร ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.54$) โดยมีปัญหาจากการอ่านและการดู ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.86$ และ 2.51 ตามลำดับ) และมีปัญหาและอุปสรรคจากการฟังและ การสนทนา ในระดับน้อย ($\bar{x}=2.46, 2.33$ ตามลำดับ)

ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรทั้ง 4 วิธีดังกล่าวสามารถ
จำแนกออกเป็นหัวข้อย่อยดังนี้

4.1 ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรจากการอ่าน

เกษตรกรประสบปัญหาอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตร ในระดับปาน
กลางทั้งหมด สำหรับ 3 เรื่องแรก ได้แก่ ไม่มีเวลาอ่าน ($\bar{X}=3.12$) ความสามารถในการ
อ่าน ($\bar{X}=3.07$) และหาซื้อไม่สะดวก ($\bar{X}=3.01$)

ผลการวิจัยนี้พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของประภาวดี สืบสนธิ์ (2523) ที่พบ
ตรงกันว่า การรับสารนิเทศโดยการอ่านมีสาเหตุจากเวลาที่ไม่มีหรือความสามารถในการอ่าน
จำกัด

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรจากการดู

เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตร ในระดับ
ปานกลาง 4 เรื่อง ได้แก่ ไม่มีเวลาดูหรือเข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X}=2.87$) มีรายการเกี่ยวกับ
ทางเกษตรน้อย ($\bar{X}=2.76$) ความสามารถในการดู ($\bar{X}=2.60$) และเนื้อหาไม่ตรงตามความ
ต้องการ ($\bar{X}=2.52$) นอกจากนี้เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในระดับน้อย

4.3 ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรจากการฟัง

เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในระดับปานกลาง 3 เรื่อง ได้แก่ ไม่มีเวลา
ฟังหรือเข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X}=2.88$) ความสามารถในการได้ยิน ($\bar{X}=2.56$) และใช้ภาษายาก
($\bar{X}=2.56$) นอกจากนี้ประสบปัญหาและอุปสรรคในระดับน้อย

4.4 ปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตรจากการสนทนา

เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตร ในระดับ
ปานกลางเพียง 1 เรื่องคือ การเข้าพบ-หาเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรหรือพนักงานขาย ($\bar{X}=$
2.59) นอกจากนี้ทั้งหมดเกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในระดับน้อย 9 เรื่องซึ่ง 3 เรื่อง
แรกได้แก่ ไม่มีเวลาสนทนาหรือเข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X}=2.45$) ขาดความเชื่อมั่นในผู้นำข่าวสาร
($\bar{X}=2.38$) และเนื้อหายากแก่การเข้าใจและไม่น่าสนใจ ($\bar{X}=2.35$)

จากผลการวิจัยนี้พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทาง
การเกษตรในระดับปานกลาง (ตารางที่ 17) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 3 ที่ว่า

"ปัญหาในการรับสารนิเทศทางการเกษตรของเกษตรกร หมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร อยู่ในระดับมาก" อาจเป็นเพราะว่าหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตรเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ในการส่งเสริมการเกษตร โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้เป็นแหล่ง รับบริการความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสมอีกด้วย และอาจเป็นเพราะว่า ภาคนี้เป็นเขตโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งเกษตรกรในเขตนี้มีรายได้สูงเมื่อ เปรียบเทียบกับเขตอื่น นอกจากนี้ยังมีความสะดวกในการติดต่อสื่อสารการโทรคมนาคม ขนส่ง อีกด้วย และเมื่อพิจารณาปัญหาและอุปสรรคในการรับสารนิเทศทางการเกษตร ปรากฏว่าปัญหา และอุปสรรคมีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับแรกคือ ไม่มีเวลาอ่าน ($\bar{X}=3.12$) ซึ่งคล้ายกับงานวิจัยของ ประภาวดี สืบสนธิ (2523) ที่พบว่า การรับสารนิเทศโดยการอ่านจากหนังสือ เอกสารเผยแพร่ นิติสารทางการเกษตร หนังสือพิมพ์ ตลอดจนฉลากยา มีสาเหตุจากเวลาที่มี หรือความสามารถ ในการอ่านจำกัด อาจเป็นเพราะเวลาไม่เหมาะสมกับช่วงที่เกษตรกรมีเวลาว่างให้

เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะด้านเนื้อหาและวิธีการเผยแพร่ จำนวน 43 คน สรุป ได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาสารนิเทศที่ได้รับ มีผู้ให้ข้อเสนอแนะ 29 คน ดังนี้

1. เกษตรกรต้องการเนื้อหาและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการเกษตรที่เหมาะสม กับสภาพท้องถิ่น (17 คน)
2. ควรปรับปรุงสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ให้มีภาพประกอบ มีคำอธิบายอย่างสั้น ๆ เข้าใจ ง่าย (9 คน)
3. ควรสำรวจเนื้อหาสารนิเทศทางการเกษตร ให้ตรงตามความต้องการของ เกษตรกร (3 คน)

วิธีการเผยแพร่สารนิเทศ มีผู้ให้ข้อเสนอแนะ 34 คน ดังนี้

1. หอกระจายข่าวสารประจำตำบลควรเปิดเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วง เวลา 05.50 - 06.30 น. ก่อนออกไปประกอบอาชีพ (12 คน)
2. ควรเพิ่มรายการเกษตรทางโทรทัศน์ช่วงเวลาดังแต่เวลา 19.00 น. เป็นต้นไปหลังเสร็จจากงานอาชีพ (7 คน)

3. ควรมีแผ่นภาพโปสเตอร์ใหม่ ๆ ตามสาขาเกษตร หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน (6 คน)
4. เอกสารเผยแพร่ทางการเกษตรควรจัดวางตามร้านค้าเกษตร หน่วยงานที่เกษตรกรเข้าไปพบปะประจำอยู่เสมอ หรือจัดส่งให้ถึงบ้าน (5 คน)
5. ให้นำไปทัศนศึกษา (2 คน)
6. ผู้เผยแพร่สารนิเทศควรมีบุคคลิกน่าเชื่อถือและเข้าใจภาษาท้องถิ่น (2 คน)

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้

เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงเกี่ยวกับการวางแผนเผยแพร่สารนิเทศทางการเกษตร ผู้วิจัยจึงขอเสนอต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่สารนิเทศทางการเกษตร ดังนี้

1. ด้านวิธีการเผยแพร่
 - 1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการผลิตรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น และจัดรายการในช่วงเวลาที่เหมาะสม ได้แก่หลังเสร็จจากงานตั้งแต่เวลา 19.00 น. เป็นต้นไป
 - 1.2 เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรควรพิจารณาถึงสื่อบุคคลที่เป็นเพื่อนบ้าน,ญาติ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดเกษตรกรมาก โดยอาจจัดกลุ่มให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นผู้เผยแพร่สารนิเทศให้แก่ผู้อื่น และเป็นตัวแทนในการให้คำแนะนำให้แก่ผู้ที่มีปัญหา
 - 1.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบกระจายข่าวสารประจำตำบล ควรจัดให้มีผู้ดำเนินการดูแลในการเผยแพร่สารนิเทศเป็นประจำ และเปิดในช่วงเวลาเช้า กลางวันหรือเย็น ให้นำมาเสมอ
 - 1.4 เจ้าหน้าที่ควรใช้สื่อที่ดูแล้วเข้าใจง่าย ได้แก่ โปสเตอร์ เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในท้องถิ่นได้ดี
 - 1.5 ควรจัดวางเอกสารเผยแพร่ในที่ที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น สาขาเกษตร ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ร้านค้าเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือจัดส่งถึงบ้าน
 - 1.6 จัดพาไปทัศนศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มทุนประสบการณ์ความรู้แก่เกษตรกร

2. ด้านเนื้อหาที่เผยแพร่

2.1 เนื้อหาด้านการผลิตทางการเกษตรที่ควรให้ความสนใจการเผยแพร่มากขึ้น เพื่อเกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ วิธีการทำและใช้ปุ๋ยหมัก และการชลประทานเพื่อการเกษตร และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การดูแลรักษาเครื่องมือทุ่นแรงที่ใช้ในไร่นา

2.2 เนื้อหาด้านการจัดการที่ควรให้ความสนใจการเผยแพร่มากขึ้น เพื่อเกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พระราชบัญญัติการฆ่าสัตว์ และพระราชบัญญัติการควบคุมโรคภัยสัตว์ และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการประกอบอาชีพ ได้แก่ แหล่งเงินทุนเพื่อการเกษตรและวิธีกู้ยืม และการหาทุนและการหาเงินลงทุนหมุนเวียน

2.3 เนื้อหาด้านคหกรรมศาสตร์ที่ควรให้ความสนใจการเผยแพร่มากขึ้น เพื่อเกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มทุนรายได้ ได้แก่ วิธีการใหม่ ๆ ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การวางแผนครอบครัว การดูแลรักษาบ้านที่อยู่อาศัยถูกหลักอนามัย การปฐมพยาบาลขั้นต้น การรับประทานอาหารเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารถูกต้อง และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้จากผลผลิตเกษตร

2.4 ศึกษาความต้องการสารนิเทศของเกษตรกรในท้องถิ่น และพยายามนำสารนิเทศใหม่ ๆ และทันสมัยมาเผยแพร่ให้แก่เกษตรกร โดยสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

ข้อเสนอแนะในการทาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะนี้ในภาคอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ศึกษาด้วย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้
2. ควรมีการศึกษาการรับสารนิเทศทางการเกษตรของหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือก และไม่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร เพื่อเปรียบเทียบปัญหา
3. ควรศึกษาเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ทางการเกษตร ได้แก่ หนังสือ วารสาร เอกสาร เผยแพร่ทางการเกษตร ในเรื่องรูปแบบ เนื้อหา วิธีการเผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์นั้นของเกษตรกร